

זו כאילו לְאֶבְרָי לֹא גִלְתִּי – לא אמרתי זאת בפירוש, ובכיוול לא
 יכלו האיברים לשמוע זאת. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר, לְלִבִּי גִלְתִּי,
 אֲךָ לְמַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת לֹא גִלְתִּי.
 הגמרא ממשיכה לדון כמה הם ימות המשיח: תַּנִּי (שנה) אֲבִימִי
 בְּרִיה דְּרַבִּי אֲבָהוּ, יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ לְיִשְׂרָאֵל יִהְיוּ שְׁבַעַת אֲלָפִים שָׁנָה,
 שְׁנָאֲמַר (ישעיה סב ה) וּפְשׁוֹשׁ חָתָן עַל בְּלָה (בן) יִישִׁי עֲלֶיהָ (ח')
 אֶלְהֵדָה, כלומר, כימי המשתה של חתן וכלה שהם שבעה ימים,
 ויומו של הקדוש ברוך הוא אלף שנים, שנאמר (תהלים ז טז) כִּי אֶלֶף
 שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כִּיּוֹם אֲתִמּוֹל. דעה נוספת: אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר
 שְׁמוּאֵל, יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ יִהְיוּ כְּמִיּוֹם שְׁנֵבָרָא הַעוֹלָם וְעַד עַכְשָׁיו – עד
 שעה שיבוא המשיח, שְׁנָאֲמַר 'לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל
 הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לַאֲבֹתֵיכֶם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל
 הָאָרֶץ', כלומר שהבטיח הקדוש ברוך הוא לישראל שיחיו בארץ
 ישראל כמשך הזמן שהעולם קיים, והרי עד עתה לא היו ישראל
 בארצם זמן רב כל כך, ובודאי תתקיים הבטחה זו בזמן הגאולה
 העתידה. רַב נַחֲמָן בֶּר יִצְחָק אָמַר, יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ יִהְיוּ כִּימֵי נֹחַ עַד
 עַכְשָׁיו – בזמן שמשנת המבול ועד שעת הגאולה, שְׁנָאֲמַר (ישעיה נד
 ט) 'כִּי מִי נֹחַ וְאֵת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעַבְרַת מִי נֹחַ עוֹד עַל הָאָרֶץ בֶּן
 נִשְׁבַּעְתִּי מִקְצֵף עֲלֶיהָ וּמִגֹּעַר קֶרֶךְ, וְיֵשׁ לְדִרוֹשׁ אֶת תִּיבֹתָה כִּי מִי נֹחַ/
 כאילו נאמר 'כימי נח', והיינו שנשבע ה' שלא יקצוף על ישראל
 ולא יחריב את עולמו לאחר שיבוא המשיח, עד שיעבור שיעור
 זמן 'כימי נח', כלומר מימות נח ועד עת הגאולה.
 אָמַר רַבִּי חִיָּיא בֶר אֲבָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַנְּבִיאִים כּוֹלֵן שֶׁהִתְנַבְּאוּ
 עַל רוֹב הַטּוֹבָה שֶׁתִּהְיֶה לְיִשְׂרָאֵל לְעֵתִיד לָבָא, לֹא נִתְנַבְּאוּ אֵלָּא
 לְיְמוֹת הַמְּשִׁיחַ, שאז יחיו בגוף גשמי ויוכלו ליהנות מכל אותם
 דברים שנאמרו בנבואה. אָבִל לְעוֹלָם הֶבְאָה – אחרי פטירת האדם
 מן העולם, שהוא עולם הנשמות שיש בו רק תענוג רוחני, על זה
 נאמר הפסוק (ישעיה סד ט) 'עֵינִי לֹא רָאִיתָ אֱלֹהִים וְזֹלָתְךָ (אלהים) יַעֲשֶׂה
 לְמַחְשָׁבֶה לּוֹ'. מביאה הגמרא דעה חולקת: וּפְלִיגָא שְׁמוּאֵל – ודעת
 שמואל חולקת על רבי יוחנן האומר שהנבואות נאמרו על ימות
 המשיח, דָּאֲמַר שְׁמוּאֵל, אֵין חִלּוּק בֵּין הַעוֹלָם הַזֶּה לְיְמוֹת הַמְּשִׁיחַ
 אֵלָּא שְׁעָבֹד מַלְכִּיּוֹת בְּלָבָד, שכשיבוא המשיח לא יהיו ישראל
 משועבדים למלכות אחרת, אלא תהיה להם מלכות בפני עצמם,
 אך לא יהיה שינוי בטבע העולם, ואם כן ודאי שכל הנביאים
 נתנבאו לעולם הבא, ולא לימות המשיח.
 וְאָמַר רַבִּי חִיָּיא בֶר אֲבָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַנְּבִיאִים שֶׁהִתְנַבְּאוּ עַל
 רוֹב הַטּוֹבָה שֶׁתִּהְיֶה לְיִשְׂרָאֵל, לֹא נִתְנַבְּאוּ אֵלָּא בְּעֵלֵי הַשּׁוּבָה, אָבִל
 הַשֹּׁכֵר שֶׁתִּהְיֶה לְצַדִּיקִים גְּמוּרִים, עליו נאמר 'עֵינִי לֹא רָאִיתָ אֱלֹהִים
 וְזֹלָתְךָ'. מביאה הגמרא את דעה החולקת: וּפְלִיגָא דְרַבִּי אֲבָהוּ –
 ודעת רבי אבהו חולקת על רבי יוחנן האומר ששכרם של צדיקים
 גמורים גדול משכר בעלי תשובה, דָּאֲמַר רַבִּי אֲבָהוּ, (אָמַר רַב),
 מִקְּדוֹם שְׁבַעֲלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִין שָׁם בְּגֵן עֵדֶן, אֵפִילוּ צַדִּיקִים גְּמוּרִים
 אֵינֵן עוֹמְדִין שָׁם, שדרגת בעלי התשובה גדולה מצדיקים, שְׁנָאֲמַר
 (ישעיה נה יט) 'שְׁלוֹם שְׁלוֹם לְרֹחוֹק וּלְקֵרֹב אָמַר ה', בְּרִישָׁא – תחילה
 נאמר שלום לרֹחוֹק, וְהָדָר – ורק אחר כך נאמר שלום לקרוב, והרי
 פשוט שאין הכוונה שיש שלום לרשע שהוא רחוק עתה מה', אלא
 מֵאֵי – מה כוונת הפסוק 'לְרֹחוֹק, לְרֹחוֹק דְּמַעֲיָקָא – למי שהיה
 בתחילה רחוק מה', ואחר כך חזר בתשובה, ולפי זה יש לבאר מֵאֵי
 'קרוב' האמור בפסוק, והרי אף הרחוק האמור בתחילה הוא קרוב
 עתה, אלא הכוונה לְקֵרֹב דְּמַעֲיָקָא וְהַשְׁתָּא – שהיה קרוב לה'
 מתחילה וגם עתה, והיינו צדיק גמור שמעולם לא חטא, ומוכח
 שבעלי תשובה קודמים לצדיקים גמורים.
 מבאת הגמרא את הפסוק לשיטת רבי יוחנן: וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר,
 באמת מעלת צדיקים גמורים גדולה ממעלת בעלי תשובה, וכך
 מתפרש גם הפסוק, שנאמר תחילה שלום לְרֹחוֹק, והיינו צדיק
 גמור שְׁהוּא הִיא רֹחוֹק מִעֲבִידָה כִּל יָמָיו, ואחר כך נאמר שלום
 לְקֵרֹב, שְׁהוּא קֵרֹב מִעֲבִידָה – שהיה קרוב אליה בתחילה,
 וְנִתְרַקַּם מִפְּנֵה, וזוהו בעל תשובה.
 וְאָמַר רַבִּי חִיָּיא בֶר אֲבָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַנְּבִיאִים כּוֹלֵן לֹא

וְהֵינּוּ דָאֲמַר לִיה הֵהוּא מִינָא לְרַבִּי אֲבָהוּ – ודרשה זו היא כעין אותו
 מעשה, ששאל גוי אחד את רבי אבהו, אִמְרִיתִי אֲתִי מְשִׁיחַ – מתי
 יבוא המשיח. אָמַר לִיה רַבִּי אֲבָהוּ, לְכִי חֲפִי לְהוּ חֲשׂוּבָא לְהִנְהוּ
 אִינְשֵׁי – כשיבסה החורשך את אותם אנשים, כלומר את הגויים.
 אָמַר לִיה אוֹתוֹ מִיָּן, מִיָּלָם קָא לִיִּסְתִּי לִי – וכי אתה מקלל אותי,
 שאהיה שריו בחורשך. אָמַר לִיה, קָרָא בְּתִיב – כך כתוב בפסוק
 (ישעיה א ט) 'כִּי הִנֵּה תִחְשָׁף יִבְסָה אֶרֶץ וְנִפְרָץ לְאֻמִּים וְעֲלֶיהָ יִוָּדַח ה'
 וּכְבוֹדוֹ עֲלֶיהָ יִרְאָה', שבאותו זמן שהחורשך יבסה את הגויים, יורח
 על ישראל כבוד ה', ותבוא הגאולה.
 הגמרא מבררת את משך זמן מלכותו של מלך המשיח: תַּנִּיא, רַבִּי
 אֶלִיעֶזֶר אֹמַר, יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ יִהְיוּ אַרְבַּעִים שָׁנָה, שְׁנָאֲמַר (תהלים צה י)
 'אַרְבַּעִים שָׁנָה אֶקְוֶה וְאֶקְוֶה בְּדוֹר', כלומר אקח את ישראל ואמלוך
 עליהם ארבעים שנה, ולאחר שנים אלו תהיה תחיית המתים,
 ויראה כבוד ה' על ישראל, ויהנו מזיו השכינה. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה
 אֹמַר, שְׁבַעִים שָׁנָה יִהְיוּ יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ, שְׁנָאֲמַר (ישעיה כג טו) 'וְהָיָה כִּיּוֹם
 הַהוּא וְנִשְׁבַּחְתָּ צוּר שְׁבַעִים שָׁנָה כִּימֵי מֶלֶךְ אֶחָד, וְיִמְלֹךְ אֶחָד' משמע
 מלך מיוחד וחשוב, וְאִיִּהּוּ מֶלֶךְ מִיּוֹחָד, הוּא אֹמַר זֶה מְשִׁיחַ,
 שתימשך מלכותו שבעים שנה. רַבִּי אֹמַר, שְׁלִישֶׁה דְּוִדִּית יִהְיוּ יְמוֹת
 הַמְּשִׁיחַ, שְׁנָאֲמַר בממזמר העוסק במלך המשיח (תהלים עב ה) 'וְיִרְאֹדוּ
 עַם שָׁשׁ וְלִפְנֵי יְהוָה דּוֹר דּוֹרִים, וְדוֹר' היינו דור אחד, וְדוֹרִים הם
 שני דורות, ויחד הם שלשה דורות.
 רַבִּי הִילֵל אֹמַר, אֵין לָהֶם מְשִׁיחַ לְיִשְׂרָאֵל לְעֵתִיד לָבָא, אלא הקדוש
 ברוך הוא בעצמו יגאלם וימלוך עליהם, ואף שנאמרו נבואות
 רבות על מלך המשיח, אֵין זו ראייה, לפי שְׁבַבֶּר אֶבְלָהוּ וְנִהְנוּ
 מִמֶּנּוּ כִּימֵי חֻקָּה הַמֶּלֶךְ, שהוא היה המשיח ועליו נאמרו כל
 הנבואות הללו.
 דוחה הגמרא את דברי רבי הילל: אָמַר רַב יוֹסֵף, שְׁרָא לִיה מְרִיה –
 ימחל לו הקדוש ברוך הוא לְרַבִּי הִילֵל על שאמר דברים אלו,
 שאינם נכונים, ובודאי עתיד לבוא מלך המשיח לגאול את ישראל
 ולמלוך עליהם. מוכיח רב יוסף את דבריו: שְׁהִי חֻקָּה אִיִּמַת הוּא
 – מתי מלך על ישראל, בזמן בית ראשון, וְאֵילוּ וְכָרְהָ בִן בִּרְכִיָּה
 הִנְבִּיא קָא מְתַנְבֵּי – היה מתנבא בזמן בית שני, וְאִמַּר בְּנִבּוּאָתוֹ (זכריה
 ט ט) 'יְלִי מֵאֵד בֵּת צִיּוֹן הִרְעִי בֵּת יְרוּשָׁלַם הִנֵּה מֶלֶךְךָ יָבֹא לָךְ צִדִּיק
 וְנִשְׁעָה הוּא עֲנִי וְיֹכֵב עַל חֲמוֹר וְעַל עִיר בֶּן אֲתוֹנוֹת', הרי שיבוא מלך
 המשיח ויגאל את ישראל וימלוך עליהם.
 הגמרא חוזרת לדון כמה זמן יהיו ימות המשיח: תַּנִּיא אִידָך – שנינו
 בברייתא אחרת, רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אֹמַר, יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ אַרְבַּעִים שָׁנָה,
 וכמו שהובא בשם ברייתא לעיל, אך הוא לומד זאת מפסוק
 אחר, בְּתִיב הֶבְאָה, לגבי הזמן שהיו ישראל במדבר (דברים ח א) 'וְהִעֲבֹדָה
 וְיִרְעִיבָךְ וְיִאֲבִדְךָ אֶת הַקֶּן אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ וְלֹא יָדַעְתָּ אֲבֹתֶיךָ, וּבְתִיב
 הָתָם (תהלים צ טו), לגבי הגאולה העתידה, 'שְׁמַחְנֵנוּ כִּימֹת עֲצִיבְנוּ
 שְׁנוֹת רִאשֵׁי רִגְעָה', כלומר שימי השמחה בביאת המשיח יהיו כמו
 ימי ה'עִינוּ' המזכירים בפסוק, והם ארבעים שנה.
 רַבִּי דוֹסָא אֹמַר, יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ יִהְיוּ אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, בְּתִיב הֶבְאָה
 לגבי שעבוד מצרים (בראשית טו יג) 'וְעַבְדֶּם וְעַנּוּ אוֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת
 שָׁנָה, וּבְתִיב הָתָם (תהלים צ טו) 'שְׁמַחְנֵנוּ כִּימֹת עֲצִיבְנוּ, ויש לדרוש
 את לשון 'עִינוּ' שהכוונה לשעבוד מצרים, שהיה ארבע מאות
 שנה.
 רַבִּי אֹמַר, שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְחֲמִשָּׁה שָׁנָה יִהְיוּ יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ, כְּמִנֵּין
 יְמוֹת הַחֶמֶךְ – שנת החמה, שְׁנָאֲמַר (ישעיה סג ד) 'כִּי יוֹם נָקָם בְּלָבִי
 וְשָׁנָה גְּאוּלִי בָּאָה', כלומר, 'יום נקם' עולה על עונש המגורלים,
 שנקם בהם ה' להענישם שכנגד כל יום שריגלו את הארץ וישראו
 שנה אחת במדבר, שנאמר (במדבר יד יז) 'יוֹם לִשְׁנֵה יוֹם לִשְׁנֵה תִשְׁאוּ
 אֶת עֲוֹנוֹתֵיכֶם, ולפי אותו חשבון נאמר סיום הפסוק 'וְשָׁנָה גְּאוּלִי
 בָּאָה', שהגאולה תהיה 'שנה' לפי חשבון של שנה לכל יום, שהם
 שלש מאות ששים וחמש שנה.
 הגמרא מבררת את פירוש הפסוק: מֵאֵי 'יום נקם בְּלָבִי', אָמַר רַבִּי
 יוֹחָנָן, כִּבְיָכוֹל אֹמַר ה', אוֹתוֹ יוֹם שֶׁתְּבוֹא הַגְּאוּלָּה וְאֶנְקוֹם בְּאוֹמֹת
 הָעוֹלָם, לְלִבִּי גִלְתִּי – חשבתי אותו בלבי, אך לא אמרתינו בפי והרי

33 כגון טמא שאכל תרומה, שנאמר בזה לשון חילול (ויקרא כב טו), וכן
34 אדם המכנה את המועדות – את חול המועד, שעושה בו מלאכה,
35 שבדברים אלו יש ביזוי מצוות ה', והמפר בריתו של אברהם אבינו
36 – שאינו מקיים בעצמו מצות ברית מילה, שעליו נאמר המשך
37 הפסוק ואת מצותו הפר, וכן המילה פנים בתורה שלא כהלכה,
38 שגם הוא מבזה את דבר ה', והמלכין פני חבירו ברכים, אך על פי
39 שיש בידו תורה ומעשים טובים, אין לו חלק לעולם הבא.
40 הגמרא מביאה ברייתא נוספת הדורשת פסוק זה: תניא אידך, 'כי
41 דבר ה' בזה, זה האומר אין תורה מן השמים, ואפילו אמר כל
42 התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק זה, שלא אמרו הקדוש ברוך
43 הוא, אלא משה מפי עצמו כתבו, זה בכלל 'כי דבר ה' בזה, ואפילו
44 אמר כל התורה כולה מן השמים, חוץ מדקדוק זה של אותיות
45 החסירות או יתירות שבתורה, או חוץ מקל וחומר זה, חוץ מגזירה
46 שנה זו, שלא ניתנו למשה בסיני, אדם זה הוא בכלל 'כי דבר ה'
47 בזה, ואין לו חלק לעולם הבא.
48 ברייתא נוספת בענין זה: תניא, היה רבי מאיר אומר, אדם הלומד
49 תורה, ואינו מלמדה לאחרים, זה הוא 'דבר ה' בזה, רבי נתן אומר,
50 'דבר ה' בזה' זהו כל מי שאינו משגיח על המשנה, ועושה אותה
51 כדבר טפל. רבי יהודה אומר, כל אדם שאפשר לו לעסוק בתורה,
52 ואינו עוסק, רבי ישמעאל אומר, זה העובד עבודת פובקים. מבררת.
53 הגמרא: מאי משמע? כיצד נכלל בלשון 'דבר ה' בזה' אדם
54 העובד עבודת כוכבים, דתנא דבי רבי ישמעאל, 'כי דבר ה' בזה,
55 זה המכנה דבור שנאמר לו למשה מסיני 'אנכי ה' אלהיך' ולא יהיה
56 לך אלהים אחרים על פני' וגו' (שמות כ ב), ודיבור זה מכונה 'דבר
57 ה' כיון שכל ישראל שמעו זאת מפי ה' בעצמו, ולא כשאר
58 הדברות ששמעו ישראל ממשה רבינו (מכות כד).
59 הגמרא מביאה מימרות בענין החזרה על הלימוד: רבי יהושע בן
60 קרחא אומר, כל הלומד תורה ואינו חוזר עליה, דומה לאדם שחורץ
61 ואינו קוצר, שאף שעמל בזריעה, כיון שאינו קוצר אין בידו כלום,
62 כך זה שאינו חוזר אין בידו כלום, ששובח את תלמודו. רבי יהושע
63 אומר, כל הלומד תורה ומשנתה, דומה לאשה שילדת ילדים
64 וקוברת אותם. רבי עקיבא אומר,

1 נתנבאו על מותן שכר אלא לאדם המשיא את בתו לתלמיד חכם,
2 ולעושה פרקמטיא – עוסק במסחר לצורך תלמיד חכם, ולמנהגה
3 תלמיד חכם מנכסיו, אבל על שכרם של תלמידי חכמים עצמן,
4 נאמר 'עין לא ראתה אלהים וזלדה'.
5 הגמרא מבררת את פירוש הפסוק. שואלת הגמרא: מאי – מהו
6 הדבר שנאמר עליו בפסוק 'עין לא ראתה'. משיבה הגמרא: אמר
7 רבי יהושע בן לוי, זה הן המשומר בעניניו משישת ופי בראשית,
8 שהוא משובח ביותר. ריש לקיש אומר, הדבר שנאמר עליו 'עין לא
9 ראתה' זה 'עין', שלא ראתה אותו עין מעולם. ואם תקשה ותאמר,
10 איך יתכן ששום אדם לא ראה את 'עין', ואדם הראשון היכן דבר,
11 הלא הוא רד בגן עדן, אשכח לך שאדם הראשון היה בן, ולא
12 בעדן. ואם תאמר שגן האמור בתורה הוא 'עין', ונמצא שאדם
13 הראשון ראה את 'עין', תלמוד לומר (בראשית ב ב) ויגהר יוצא מעדן
14 להשקות את הגן, ומבואר בזה שגן 'רעדן' הם שני מקומות.
15 שנינו במשנה (בבבא מציעא דא) 'זאילו שאין להם חלק לעולם הבא וכו', והאומר
16 אין תורה מן השמים וכו'. הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: תנו
17 רבנן, נאמר בפסוק (במדבר טו לא) 'כי דבר ה' בזה ומצותו הפר הכרת
18 תכרת הנפש ההוא עונה בה', דורשת הברייתא את הפסוק, 'דבר
19 ה' בזה', זה אדם האומר אין תורה מן השמים, אלא משה רבינו כתב
20 את התורה מדעתו, והרי הוא מבזה את אותו 'דבר ה' באומרו
21 שאינו מן השמים. דבר אחר, 'כי דבר ה' בזה', זה אפיקורוס, ולחלן
22 (ע"ב) 'בואר מה גדרו. דבר אחר, 'כי דבר ה' בזה' זה המגלה פנים
23 בתורה, וגם זה יבואר לחלן (סו). ממשיכה הברייתא לדרוש את
24 הפסוק: ואת מצותו הפר, זה אדם המפר ברית בשר – שאינו מקיים
25 מצות ברית מילה. ועונשם מבואר בהמשך הפסוק, 'הכרת תכרת
26 הנפש ההוא', 'הכרת' בעולם הזה, שלא יקום לתחיית המתים,
27 'ותכרת' לעולם הבא, שלא יהיה להם חלק לעולם הבא, וכמו
28 לשנינו במשנתנו, שהאומר אין תורה מן השמים אין לו חלק
29 לעולם הבא.
30 מסיימת הברייתא: מפאן – מפסוק זה, האומר שעונש האדם
31 ש'דבר ה' בזה ומצותו הפר' הוא 'הכרת תכרת', שאין לו חלק
32 לעולם הבא, אמר רבי אלעזר המודעי, אדם המחלל את הקדשים,

סנהדרין דף צט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) רלט

לְאִינִינִי – ורצתה להתגייר, באתה אצל אברהם יצחק ויצחק, וְלֹא
 קבלוה, הִלְכָה וְהִתְהַלְכָה פִּלְגֶשֶׁת לְאִלְפִי בֶן עֲשׂוֹ, ועשתה זאת כיון
 שְׁאִמְרָהּ, מִטָּב תְּהָא שְׁפָחָה לְאוֹמֶרָהּ זו – לצאצאי אברהם ויצחק,
 שהם יראי שמים, וְלֹא תְהָא נְבִירָה לְאוֹמֶרָהּ אַחֲרֵת, נִפְסַ מִינָה – ויצא
 ממנה עֲמִלָּה, דְּצִינְוִינְהוּ לְיִשְׂרָאֵל – שציער את עם ישראל ונלחם
 בהם, מִאי מַעֲמָא – מדוע נענשו ישראל שציערם עמלק, כיון דְּלֹא
 אִיבְעִי לְהוּ לְדִרְחָקָה – לא היה להם לאברהם יצחק ויעקב לרחק
 אותה, אלא לגיירה.
 ממשיכה הגמרא ומבארת את הפסוקים: למה נאמר וַיִּלְךָ רְאוּבֵן
 בְּיָמֵי קְצִיר הַחִטִּים, אֲמַר רַבָּא רַבְרִי יִצְחָק, אֲמַר רַב, מִכָּאֵן לְצִדִּיקִים
 שְׂאִין פּוֹשְׁטִין יְדֵיהֶן בְּגוֹל, שאף שהיה זה זמן קציר חטים, והחטים
 היו מצויים בשדות, לא גזלם אלא נטל דודאים שהם הפקר.
 מבארת הגמרא את המשך הפסוק: וַיִּמְצֵא דּוּדָאִים בְּשֹׁדֵה, מִאי
 דּוּדָאִים, אֲמַר רַב, 'בְּרוּחַ'. לוי אֲמַר, מִן בְּשָׂמִים שִׁמְמוּ סִינְיָלִי. רַבִּי
 יוֹנָתָן אֲמַר, מִן בְּשָׂמִים שִׁמְמוּ (סִיבִסְרִין).
 אֲמַר רַבִּי אֶלְפִּינְדִּירִי, כֹּל הַעֹסֵק בַּתּוֹרָה לְשִׁמְהָ, מִשִּׁים שְׁלוֹם בְּפִמְלִיא
 שֶׁל מַעֲלָה – מלאכים, שעושה להם נחת רוח שאינם צריכים
 להענישו, וּבְפִמְלִיא שֶׁל מַסָּה – ישראל, שעושה להם שלום
 בזכויותיו, שְׁנֵאמַר (שעיה כו ה) 'אִי יִחֹק בְּמַעֲוִי יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם לִי שְׁלוֹם
 יַעֲשֶׂה לִי, וְרַמְעוּד' זו התורה, ומכך שנכתב לשון 'שלום' פעמיים
 יש ללמוד שהוא משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של
 מטה.
 רַב אֲמַר, הַעֹסֵק בַּתּוֹרָה לְשִׁמְהָ, בְּאִילּוּ בְּנֵה פִלְטְרִין (ארמונות) שֶׁל
 מַעֲלָה וְשֶׁל מַסָּה – שמים וארץ, שְׁנֵאמַר (שעיה נא טז) 'וְאִשִּׁים דְּכָרִי
 בְּפִיךָ וּבְצִלֵּךָ יִדְּ בְּסִיתִיךָ לְנִטְוֵעַ שְׂמִים וְלִיסַד אֶרֶץ', כלומר, דברי
 התורה ששומתי בפיה, הרי הם כבריאת שמים וארץ. (אמר ריש
 לקיש) 'רַבִּי יוֹחָנָן אֲמַר', הַעֹסֵק בַּתּוֹרָה לְשִׁמְהָ אִם מִנּוֹן עַל כָּל
 הַעוֹלָם כּוּלּוּ, שְׁנֵאמַר (שם) 'וּבְצִלֵּךָ יִדְּ בְּסִיתִיךָ', שבזכות התורה הגנתי
 עליך מהאויבים ב'צל ידי', וצל ידו של הקדוש ברוך הוא כולל את
 העולם כולו. וְלֹא אֲמַר, וְאֵל מְקַרֵּב אֶת הַנְּאֻלָּה, שְׁנֵאמַר בסיום
 הפסוק שם 'וְאֲמַר לְצִיּוֹן עֲפִי אֲתָה', שזה יהיה בזמן הגאולה,
 שכולם יכירו שישאלהם הם עם ה'.
 אֲמַר רִישׁ לְקִישׁ, כֹּל הַמְלַמֵּד אֶת בֶּן חֲבִירוֹ תּוֹרָה, מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב
 בְּאִילּוּ הַמְלַמֵּד עֲשָׂאֵל לְאוֹתוֹ אִדָּם שְׁלִימְדוֹ תּוֹרָה, שְׁנֵאמַר (בראשית יב
 ה) 'וַיִּחַק אֲבִרָם אֶת שָׂרִי אִשְׁתּוֹ וְאֶת לוֹט בֶּן אֲחִיו וְאֶת כָּל רְכוּשָׁם
 אֲשֶׁר רָכְשׁוּ וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרִין, וְמֵהָ הֵם הִנֵּפְשׁוּת שִׁעֲשׂוּ
 בַּחֲרִין, תְּרַגְּם אֹנֶקְלוֹס נִפְתָּשָׁא דְּשַׁעֲבִידוֹ לְאוֹרִייתָא, הִנֵּפְשׁוּת
 שֶׁעֲבָדוּ לְתוֹרָה, וּנִפְשׁוּת אִילוּ מְכוּנוֹת בִּפְסוּק 'הִנֵּפֶשׁ אִשְׁרָע עֲשׂו'.
 רַבִּי (אליעזר) וְאֶלְעָזָר אֲמַר, הָרִי הוּא בְּאִילּוּ עֲשָׂאֵן לְדָבְרֵי תּוֹרָה
 עֲצָמָם, שֶׁעַל יְדֵי לִימּוּדוֹ עִם חֲבִירוֹ נִתְחַדְּשׁוּ לֹא דְבָרִים, וְהָרִי זֶה
 כְּאִילוּ הוּא חֲדָשָׁם בְּעוֹלָם, שְׁנֵאמַר (דברים ט ח) 'וְשִׁמְרָתָם אֶת דְּבָרֵי
 הַבְּרִית הַזֹּאת וְעֲשִׂיתֶם אוֹתָם'.
 רַבָּא אֲמַר, בְּאִילּוּ עֲשָׂאֵל לְעֲצָמָם, שְׁקוּדָם שֶׁלֹּמֵד תּוֹרָה לֹא הִיא נִקְרָא
 'אִדָּם', וְעַל יְדֵי לִימּוּדוֹ עִמּוֹ הַתּוֹסֵפָה לֹא חֲכָמָה וְנַעֲשֶׂה נֶפֶשׁ 'אִדָּם',
 שְׁנֵאמַר (שם) 'וְעֲשִׂיתֶם אוֹתָם', וּנְכַתְּבָה בַּתּוֹרָה תִּיבָה זֹאת 'אֶתָּה' לֵלֵא
 וי"ו, כְּדִי לְדַרְשׁ, אֵל תִּקְרִי 'אוֹתָם', אֵלָּא תִּדְרֹשׁ אֶת הַפֶּסֶק כְּאִילוּ
 נֹאמַר 'אֶתָּה', שֶׁעַל יְדֵי לִימּוּד תּוֹרָה כְּאִילוּ עוֹשֶׂה הָאִדָּם אֶת
 עֲצָמוֹ.
 אֲמַר רַבִּי אֲבָהוּ, כֹּל הַמַּעֲשֶׂה אֶת חֲבִירוֹ לְדָבָר מַצּוֹה – גּוֹרֵם לוֹ
 לַעֲשׂוֹת מַצּוֹה מִסּוּיָמָה, מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב בְּאִילּוּ הוּא עֲצָמוֹ עֲשָׂאֵל
 לְאוֹתָהּ מַצּוֹה, שְׁנֵאמַר (שמות יז ה) 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם
 וְקַח אִתָּךְ מִזִּמְנֵי יִשְׂרָאֵל וְשִׁמְשָׁם אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת הַיָּאֵר קַח בִּיָּדְךָ
 וְהִלַּכְתָּ, וּלְבִארוֹתָה שִׁחֵה, וְכִי מֹשֶׁה הִכְּתוּ לִיאֵמֹר, וְהָלֵא אַחֲרָיו הוּא
 שֶׁהִכְּתוּ, שְׁנֵאמַר (שם יט) 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אֲמַר אֶל אֶחָדֶיךָ קַח
 מִטָּף וְנִטְשֵׁהוּ יָדְךָ עַל מִימֵי מִצְרַיִם, אֵלָּא לֹאמַר לָהּ, כֹּל הַמַּעֲשֶׂה אֶת
 חֲבִירוֹ לְדָבָר מַצּוֹה, כְּגוֹן כֵּאֵן שֶׁאִמְרָה מֹשֶׁה רַבִּינוּ לֹאֲהָרֹן לְהַכּוֹת אֶת
 הַיָּאֵר, מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב בְּאִילּוּ עֲשָׂאֵל בְּעֲצָמוֹ.
 שִׁנְיָנוּ בְּמִשְׁנָה (ג): וְאִילוּ שְׂאִין לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא וְכו',
 וְאִפְיָקוּרִים. וְלִשּׁוֹן 'אִפְיָקוּרִים' הִיא שִׁישׁ בֹּו הַפְּקֻרוֹת כְּלָפִי ה'.

וְאִם רַבִּי יוֹם וְאִם רַבִּי יוֹם – תהיה רגיל לסדר ולחזור על תלמודך,
 אף שהוא מסודר אצלך כזמר, ודבר זה יגרום לך שתהיה בעולם
 הבא בשמחה ובשירים.
 אֲמַר רַבִּי יִצְחָק בְּרִי אֲבִדִּירִי, מִאי קָרָא – מאיזה פסוק נלמד דבר זה,
 שְׁבֻכּוֹת שִׁיעֲסוּק כֵּאֵן בַּתּוֹרָה יִזְכֶּה לְחַיִּיתוֹ בְּשִׁמְחָה בְּעוֹלָם הַבָּא,
 שְׁנֵאמַר (משלי טו כו) 'נִפְשׁ עָמַל עֲמַלָּה לֹא בִי אָכַף עָלָיו פִּיהוּ', כלומר,
 מתוך שהוא עמל ולומד תורה בפיו תמיד, כִּמּוֹ אֹכֵף הַנְּמִצָּא תְּמִיד
 עַל הַחֲמוּר, הַתּוֹרָה עוֹמֶלֶת עֲבוּרָה, הוּא עָמַל בְּקָקוּם זֶה – בעולם
 הזה, וְתוֹרָתוֹ עוֹמֶלֶת לֹא בְּקָקוּם אַחֵר – בעולם הבא, וְעַמַּל זֶה הוּא
 עַמַּל הַפֶּה הַרְמוּז בִּפְסוּק 'בִּי אָכַף עָלָיו פִּיהוּ'.
 הגמרא מביאה מימרות בענין עמל התורה: אֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כֹּל
 אִדָּם לְעָמַל נִבְרָא, שְׁנֵאמַר (איוב ה ז) 'בִּי אִדָּם לְעָמַל יוֹלָד', אֲךָ אִינִי יוֹדֵעַ
 אִם לְעָמַל פֶּה נִבְרָא, אִם לְעָמַל מִלְּאֲכָה נִבְרָא, בְּשָׂהוּא אֲמַר (משלי טז
 כו) 'בִּי אָכַף עָלָיו פִּיהוּ', הָיִי אֲמַר שֶׁהָאִדָּם לְעָמַל פֶּה נִבְרָא. וְעֲדִין
 אִינִי יוֹדֵעַ אִם לְעָמַל תּוֹרָה, אִם לְעָמַל שִׁיחָה בְּטִילָה, בְּשָׂהוּא אֲמַר
 (יהושע ט ז) 'לֹא יוֹשֵׁב סָפֵר הַתּוֹרָה תִּהְיֶה מִפִּיךָ', הָיִי אֲמַר, לְעָמַל תּוֹרָה
 נִבְרָא הָאִדָּם. וְהִינֵנוּ דְּאֲמַר רַבָּא, כּוּלְהוּ גּוֹפִי דְּרוּפְתָּקִי נִינְהוּ – כל
 הגופים טורחים ועמלים, מִכִּיָּה לְדָבְרֵי דְּרוּפְתָּקִי דְּאוֹרִייתָא –
 טוב לו למי שזכה שגופו טורח ועמל בתורה.
 מימרא נוספת: נֹאמַר בִּפְסוּק (משלי יב לב) 'נֹאמַר אִשָּׁה חֶסֶד לִבִּי, אֲמַר
 רִישׁ לְקִישׁ, זֶה אִדָּם הַלּוֹמֵד תּוֹרָה לְפָרְקִים, וְהָרִי הוּא כְּמִי שְׂאִין לוֹ
 אִשָּׁה, וּבִעֻלָּה כֵּאֵן פֶּעַם אִשָּׁה אַחֲרָתָא, שְׁנֵאמַר (משלי כב יח) 'כִּי נַעֲרִים
 תִּשְׁמְרִם בְּכַנְפֵּךָ יִבְנוּ יִחְדוּ עָלֶיךָ חֶסֶד וְחֶסֶד, כְּלֹמֶר, אִמְתִּית שִׁמְרֵי דְּבָרִי
 תּוֹרָה בְּבִטְנֶךָ, בּוֹמֵן שִׁיכּוֹנוּ יִחְדוּ עַל שְׁתִּיתְךָ, וְלֹא תִלְמַדְם לְפָרְקִים.
 הַתְּבַאֵר לַעֲלִי (ע"א) שֶׁאֶחָד הַדְּבָרִים הַכּוּלִּים ב'דבר ה' בזה' זה
 הַמְּגַלָּה פִּנִּים בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא כְּהִלְכָה, הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא בְּעֵנִין
 זֹאת: תִּנּוּ רַבֵּנָן, נֹאמַר בִּפְסוּק (במדבר טו ז) 'וְהִנֵּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּיָד
 רַקָּה, זֶה מַנְשָׁה בֶּן חֲזָקִיָּה מֶלֶךְ יִהוּדָה, שְׁתִּיהָ יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ בִּפְרָהֲסִיא
 בְּתַנּוּת שֶׁל דּוּפִי – בדבריו הלגוע על פסוקי התורה, שְׁנֵאמַר שְׂאִין
 בָּהֶם חֲדוּשׁ, וְכִן אֲמַר, וְכִי לֹא הָיָה לוֹ לְמַשָּׁה לְכַתּוּב בַּתּוֹרָה אֵלָּא
 'וְאִחוֹת לוֹמֵן תִּמְנַע' (בראשית יב כב), וְכִן 'וְתִמְנַע וְהִתָּה פִּלְגֶשֶׁת לְאִלְפִי' (שם
 יב יא), וְכִן 'וַיִּלְךָ רְאוּבֵן בְּיָמֵי קְצִיר הַחִטִּים וַיִּמְצֵא דּוּדָאִים בְּשֹׁדֵה' (שם
 יב יד), וְהָרִי אִין כָּל תּוֹעֵלָת בְּכַתִּיבַת פְּסוּקִים אֵלּוּ, שְׂאִינִם
 מִלְּמִידִים דְּבַר, יִצְאָה בַּת קוֹל וְאָמְרָהּ לוֹ, 'תִּשְׁבֵּה בְּאִחִיךָ תְּדַבֵּר בְּכֵן
 אֲמַר תִּתֵּן דּוּפִי, אֵלָּה עֲשִׂיתָ וְהִתְחַשְׁתָּ דְּמִיתָ הָיִיתָ אֲחִיךָ כְּמוֹד
 אוֹכִיחִךָ וְאֶעֱרָכָה לְעִינִי' (תהלים כ כבא), כְּלֹמֶר, שְׁדִיבֵר דְּבָרֵי דּוּפִי
 עַל מִשְׁה רַבִּינוּ שֶׁהִיא אֲחִיו, שֶׁכֵּל יִשְׂרָאֵל הִם בְּנֵי אֲבִרָהִם יִצְחָק
 וְיַעֲקֹב, הִידִּיחַ כִּן אֲמַר, שְׁהָרִי מִשְׁבֵּט לֹא וּמִנְשֵׁה הִידִּי מִשְׁבֵּט
 יִהְיֶה, וְשִׁנְיָהִם בְּנֵי לֵאָה אֲמַנּוּ, וְעַל זֶה נֹאמַר סִיּוּם הַפֶּסֶק, שֶׁאִם
 אַחֲרִישׁ לָךְ תַּחֲשׁוּב שְׂאִנִּי מִסְכִּים עִמָּךְ וְאִהִיָּה כְּמוֹךָ, וְלִכֵּן לֹא
 אִשְׁתּוּק אֵלָּא אוֹכִיחַ אוֹתְךָ וְאִרָאָה לָךְ שֶׁכֵּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה נִצְרִיכִים.
 וְעוֹלָיו – עַל מִנְשֵׁה מִפּוֹרֶשׁ בְּקִבְלָה פְּסוּק זֶה (ישעיה יח ה) 'הָיִי מוֹשְׁבֵי
 הָעוֹן בְּחִבְלֵי הַשָּׁוִא וּבְעֻבּוֹת הָעֲגֻלָּה חֲטָאָה, וְהִינֵנוּ שֶׁהִיא חוּטָא לֹא
 הִנָּה וְלֵלֵא תּוֹעֵלָת.
 שוֹמֵלֵת הַגְּמָרָא: מִאי – מה כוונת הפסוק (שם) שְׁדִימָה אֶת הַחֲטָא
 בְּעֻבּוֹת הָעֲגֻלָּה, וְהִינֵנוּ כְּחַבֵּל עֵבֶה שְׁקוּשִׁרִים בֹּו אֶת הָעֲגֻלָּה
 לְמוֹשְׁכָה. אֲמַר רַבִּי אִסִּי, יִצְרָה הָרַע, בְּתַחֲלָה – כְּשִׁמְתַּחֲלִיל לַפְּתוֹת אֶת
 הָאִדָּם לְחֲטוּא, דּוּמָה לְחֹשֶׁךְ שֶׁל בּוֹבֵא – קוֹרֵי עֲכָבִישׁ, שְׂאִין לוֹ כַּח
 גְּדוֹל, וְלִכְפּוֹן – לְאֹרֶךְ שִׁחֲטָא הָאִדָּם הַרְבֵּה, דּוּמָה הִיצֵר הָרַע
 לְעֻבּוֹת הָעֲגֻלָּה, שֶׁהוּא חֵבֶל עֵבֶה וְחֹזֵק בְּיֹתֵר, שִׁמְתַּגְּבֵר בֹּו כּוּחוֹ שֶׁל
 הִיצֵר הָרַע.
 הגמרא מבררת מה באמת אנו לומדים מפסוקים אלו שלגלג
 עליהם מנשה. שוֹמֵלֵת הַגְּמָרָא: דְּאִתָּן עָלָה מִיתָ – כיון שבאנו
 להזכיר פסוקים אלו, יש לברר, 'אִחוֹת לוֹמֵן תִּמְנַע' מִאי הִיא – מה
 לומדים מפסוק זה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: תִּמְנַע, בַּת מְלָכִים הוּא –
 הִידִּיָּה, דְּכִתְבִּי (בראשית יב כט) 'אִלּוּת לוֹמֵן אִלּוּת תִּמְנַע', וְכִל 'אִלּוּת'
 הַמוֹכֵר בַּתּוֹרָה, מְלָכִיתָא בְּלָא תִּמְנַע הִיא – זו מלכות ללא כתר,
 כְּלֹמֶר, שֶׁר גְּדוֹל הוּא אֲךָ אִינוּ מַעֲוֵטֵר בְּכַתֵּר מַלְכוּת, וְכִיוֹן שֶׁתִּמְנַע
 הִידִּיָּה אֲחוֹת לוֹטֵן שֶׁהוּא מֶלֶךְ, מִסְתַּבֵּר שְׁגָם אֲבִיהָ הִידִּי מֶלֶךְ, בְּעִיָּא

28 'אפיקורוס' הוי, שהוא פחות חמור ממגלה פנים בתורה. אלא למאן
29 דאמר שמבזה חבירו בפני תלמיד חכם מנלה פנים בתורה הוי, אם
30 כן קשה, 'אפיקורוס' כגון מאן - מי הוא הקרוי אפיקורוס,
31 שחומרנו פחותה ממבזה חבירו בפני תלמיד חכם. מתרצת
32 הגמרא: אמר רב יוסף, כגון הני דאמרי - כמו אותם בני אדם,
33 האומרים 'מאי אהנו לן רבנן, לדידהו קרו, לדידהו תנו' - איזו
34 תועלת יש לנו מתלמידי חכמים, הרי רק לעצמם הם לומדים
35 תורה.
36 מקשה הגמרא: אמר ליה אביי לרב יוסף, האי - אדם האומר כן,
37 מנלה פנים בתורה נמי הוא - הרי הוא גם כופר בתורה, דכתבי
38 (ירמיה לג כה) 'אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת',
39 ונמצא שרק בזכות תלמידי חכמים העולם קיים. מוסיפה הגמרא
40 להוכיח שאדם זה כופר בתורה עצמה: אמר רב נחמן בר יצחק,
41 מהקא נמי שמע מינה - אף מפסוק זה מוכח שגם אחרים נהנים
42 בזכות תלמידי חכמים, שנאמר (בראשית יח כו) 'ויאמר ה' אם אמצא
43 בסדם חמשים צדיקים בתוך העיר ונשאתי לכל המקום בעבורם'.
44 ואם כן אין לומר ש'אפיקורוס' הוא האומר שאין תלמידי חכמים
45 מהנים את האחרים. מביאה הגמרא ביאור אחר: אלא, אפיקורוס
46 הוא כגון דיתבי קמיה רביה - תלמיד היושב לפני רבו, ונפלה ליה
47 שמעתא בדוכתא אחריתי - והוצרך להזכיר סוגיא הנמצאת במקום
48 אחר, ואמר 'הכי אמרינן התם' - כך אמרנו במקום פלוני, ולא אמר
49 'הכי אמר מר', שזו דרך כבוד לרבו.
50 רבא אמר, אפיקורוס, היינו כגון הני דבי בנימין אסיא - כמו אותם
51 הנמצאים בבית בנימין הרופא, דאף שאינם כופרים בפסוקי
52 התורה, מכל מקום אמרי, מאי אהני לן רבנן - מה הועילו לנו
53 תלמידי חכמים בתורתם, והרי אף שהם לומדים תורה, בכל זאת
54 מעולם

1 והגמרא מבארת מהו גדר: רב ורבי חנינא אמרי תרויהו - אמרו
2 שניהם, אפיקורוס, זה המבזה תלמיד חכם, והוא מכונה אפיקורוס
3 כיון שעושה את כבוד החכם כהפקר. רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי
4 אמרי, זה אפילו המבזה חבירו בפני תלמיד חכם, שמראה שאינו
5 חושש לכבוד התורה של אותו תלמיד חכם. ו'אפיקורוס' פחות
6 חמור ממגלה פנים בתורה, שמעיז פניו בתורה עצמה.
7 מקשה הגמרא: בשלמא למאן דאמר - מובן הדבר לרבי יוחנן ורבי
8 יהושע בן לוי הסוברים שהמבזה חבירו בפני תלמיד חכם
9 'אפיקורוס' הוי, ויש לבאר שהם יסברו שהמבזה תלמיד חכם עצמו
10 דינו חמור יותר, ו'מנלה פנים בתורה שלא כהלכה' הוי, והיינו
11 שמעיז פניו בתורה עצמה, שאם לא כן לא היה מבזה את החכמים,
12 אלא למאן דאמר - לרב ורבי חנינא שמבזה תלמיד חכם עצמו רק
13 אפיקורוס הוי, ואינו נחשב 'מגלה פנים בתורה', אם כן כל שכן
14 שהמבזה חבירו בפני תלמיד חכם אינו 'מגלה פנים בתורה', ואם
15 כן קשה, מנלה פנים בתורה, שהוא חמור מאפיקורוס, כגון מאי -
16 מה גדרו.
17 מתרצת הגמרא: 'מגלה פנים בתורה' היינו שמעיז פניו בתורה
18 עצמה, וכגון מנשה בן חזקיה, שהיה דורש ומלגלג על פסוקי
19 התורה, וכמו שהתבאר לעיל.
20 מביאה הגמרא לשון אחרת במחלוקת זו: ואיפא דמתני לה אסיפא
21 - ויש ששונים מחלוקת זו לגבי הסיפא של הברייתא שהובאה
22 לעיל (ע"א), שם דרש רבי אלעזר המודעי את הפסוק 'כי דבר ה'
23 בזה' על המנלה פנים בתורה, ובה נחלקו, רב ורבי חנינא אמרי, זה
24 המבזה תלמיד חכם. רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אמרי, זה המבזה
25 את חבירו בפני תלמיד חכם.
26 מקשה הגמרא: בשלמא למאן דאמר המבזה תלמיד חכם עצמו
27 'מנלה פנים בתורה' הוי, אם כן מבזה חבירו בפני תלמיד חכם